

ГНОСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ У КУРОРТНІЙ МІСЦЕВОСТІ

Любчик В.Б.
Ноздрін Д.О.

Стаття присвячена аналізу гносеологічних аспектів протидії корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості. Автори, на підставі аналізу існуючих точок зору, світової практики боротьби зі злочинністю, виказують особисте ставлення до означеного питання та надають конкретні пропозиції щодо вдосконалення теоретичних питань, чинного законодавства й практики його застосування при організації протидії корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості України.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність; оперативно-розшукові заходи; протидія злочинам; корисливо-насильницькі злочини; курорт; курортна місцевість.

Статья посвящена анализу гносеологических аспектов противодействия корыстно-насильственным преступлениям в курортной местности. Авторы, на основе анализа существующих точек зрения, мировой практики борьбы с преступностью, выражают личное отношение к указанному вопросу и предоставляют конкретные предложения по совершенствованию действующего законодательства в области оперативно-розыскной деятельности и практики его применения в сфере противодействия корыстно-насильственным преступлениям в курортной местности Украины.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность; оперативно-розыскные мероприятия; корыстно-насильственные преступления; курорт; курортная местность; противодействие.

This article analyzes the epistemological aspects of countering mercenary - violent crimes in the resort area. The authors, based on analysis of existing points of view, the global practices in the fight against crime express

personal relationship to said subject and provide concrete proposals to improve the existing legislation in the field of operational and investigative activities and practice in countering mercenary - violent crimes in the resort area of Ukraine.

Keywords: operational- search activity, search operations, selfish and violent crimes; resort area; opposition.

Оперативно-розшукова наука як окрема галузь знань сформувалася тільки наприкінці 60-х - на початку 70-х рр. ХХ ст. Починаючи з цього часу, проводилися ґрунтовні теоретичні розробки, які були спрямовані на визначення методологічних і правових питань оперативно-розшукової діяльності, формування її понятійного апарату, розвиток спеціальної термінології, визначення основних напрямів наукового пошуку в поєднанні зі з'ясуванням актуальних проблем удосконалення ОРД. Завдячуючи фундаментальним дослідженням таких видатних вчених, як А.Г. Лекар, В.А. Лукашов, А.Ф. Волинський, Є.Д. Лук'янчиков, Д.В. Гребельський, В.Г. Самойлов, Г.К. Синілов і багатьох інших, оперативно-розшукова наука динамічно розвивається й у наш час. Становлення й розвиток вітчизняної наукової школи оперативно-розшукової діяльності пов'язані з результатами плідної наукової діяльності професорів: О.М. Бандурки, М.П. Водька, В.Я. Горбачевського, О.М. Джужи, І.П. Козаченка, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, П.П. Михайленка, В.Л. Ортинського, В.Л. Регульського, Б.Г. Розовського та ін. Вагомі результати їхньої копіткої праці знайшли своє відображення в чинному законодавстві України та в інших напрямках політики нашої держави у сфері протидії злочинності. В їх працях були закладені наукові засади сучасного правового регулювання, організації й тактики оперативно-розшукової діяльності. Результати їх досліджень втілені в чинному Законі України "Про

оперативно-розшукову діяльність” та інших законодавчих актах України, які різною мірою регламентують оперативно-розшукову діяльність оперативних підрозділів органів внутрішніх справ.

В Україні в останні роки здійснено ґрунтовні дослідження, які, спираючись на досягнення юридичної науки, положення й постулати загальної філософії та філософії права, зробили значний внесок у розробку методології оперативно-розшукової діяльності, поглибили уявлення про саму оперативно-розшукову діяльність, її соціальну роль, сутність і зміст (В.Я. Горбачевський, О.Ф. Долженков, І.П. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, М.Б. Саакян, В.Є. Тарасенко, В.А. Яценко). Окрім того, було вирішено низку прикладних проблем у протидії злочинності (К.В. Антонов, В.П. Захаров, М.Б. Саакян, О.П. Снігерьев, М.Л. Шелухін), визначено сутність і складові оперативно-розшукової політики держави (О.Ф. Долженков, В.Л. Ортинський) і боротьби з тероризмом (В.В. Крутов). Розроблено теоретичне підґрунтя виокремлення “технічної основи” оперативно-розшукової діяльності (Ю.Ю. Орлов).

Велике значення для ефективного оперативного обслуговування певних територій, організації й тактики протидії певних видів злочинів мають наукові розробки щодо характеристики так званого “середовища функціонування” оперативних підрозділів ОВС. Розглянуті вище роботи науковців переважно мають загальний характер, формують уяву про понятійну сутність середовища функціонування, її елементи та взаємозв’язок з поняттям оперативної обстановки. Разом з тим, у перелічених і багатьох інших працях не приділяється увага характеристиці курортної місцевості як окремої специфічної території з лише їй властивими функціями в контексті діяльності оперативних підрозділів ОВС щодо протидії корисливо-насилюницьких злочинів. Інтерес представляють роботи В.О. Біляєва [1], О.О. Борового [2], В.М. Варфоломєєва [3], В.А. Грабельникова [4], О.О. Дерев’ягіна [5], А.І. Капітанського [6], О.М. Ключєва [7], О.Є. Космодем’янської [8], А.Г. Лісового [9], В.Г. Маматова [10], О.В. Нікітіна [11], О.О. Подобного [12] і О.М. Чистолінова [13]. Так, В.О. Біляєв у своїй роботі визначив сучасні організаційно-тактичні основи оперативного пошуку в місцях зі складною оперативною обстановкою. Важливе значення для удосконалення діяльності оперативних підрозділів ОВС має, на наш погляд, пропозиція В.О. Біляєва про створення спеціалізованих оперативно-пошукових підрозділів універсального призначення в структурі підрозділів карного розшуку МВС України, УМВС великих міст, а також удосконалення структурно-функціональної побудови низових підрозділів шляхом проведення перерозподілу функцій між лінійною й територіальною ланками цих підрозділів, що призведе до оптимізації й удосконалення пошукової роботи. Як бачимо, автор розглядає тільки проблеми оперативного пошуку у великих місцях і не розглядає особливості організації пошуку в курортній місцевості. Не визначено організаційно-тактичні форми пошуку й алгоритми аналізу й виявлення осіб, які можуть бути злочинцями та відносяться до злочинного мікросередовища.

Дисертаційне дослідження О.О. Борового, проведене в 1985 році, за предмет мало питання організації функціонування міських і районних ОВС у містах-курортах [2]. У працях В.М. Варфоломєєва було здійснено аналіз проблем організації оперативного обслуговування апаратами карного розшуку території в умовах великого

міста [3]. Споріднену тему досліджував і В.Г. Маматов у 1982 році (“Актуальні проблеми організації агентурно-оперативної роботи апаратів карного розшуку великих міст”) [10].

Суттєвим внеском у розуміння специфіки протидії злочинності в містах-курортах є наукові праці В.І. Мозерова (“До питання щодо кримінологічної класифікації міст-курортів”, 1982 р.) [11]; “Злочинність в курортних містах та заходи щодо її попередження”, 1983 р.) [12]. У свою чергу, В.А. Грабельников досліджував питання організації охорони громадського порядку в санаторно-курортних та інших зонах відпочинку громадян. Науковцем визначено пріоритетні й оптимальні моделі місцевих органів охорони громадського порядку; сформульовано пропозиції й рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності підрозділів місцевої міліції у сфері охорони громадського порядку в санаторно-курортних та інших зонах відпочинку громадян; удосконалено систему основних форм і методів діяльності підрозділів місцевої міліції щодо охорони громадського порядку в санаторно-курортних та інших зонах відпочинку громадян, основні засоби забезпечення законності в діяльності підрозділів місцевої міліції, визначення форм взаємодії підрозділів місцевої міліції з населенням, державними органами й органами місцевого самоврядування з питань охорони громадського порядку в санаторно-курортних та інших зонах відпочинку громадян, механізм реалізації функцій охорони громадського порядку на території санаторіїв, курортів та інших закладів відпочинку громадян органами місцевого самоврядування.

Окремим питанням регіональних особливостей діяльності підрозділів карного розшуку присвячено роботи А.І. Капітанського (“Совершенствование структурно-функционального обеспечения оперативного обслуживания криминальных объектов в условиях крупного города”, 1992 р.) [6], О.М. Ключєва (“Взаємодія підрозділів органів внутрішніх справ на регіональному рівні”, 2005 р.) [7] та дисертацію О.М. Чистолінова (“Розкриття злочинів підрозділами карного розшуку в прикордонних регіонах (за матеріалами органів внутрішніх справ східного регіону України)”, 2009 р.) [13].

Проблемам організації й тактики протидії корисливо-насилюницьким злочинам були присвячені роботи О.Є. Космодем’янської (“Підвищення ефективності пошуку осіб, що вчинили корисливі, корисливо-насилюницькі злочини”, 2000 р.) [8], А.Г. Лісового (“Організація й тактика попередження та розкриття розбійних нападів на об’єкти, що знаходяться під охороною (за матеріалами підрозділів карного розшуку МВС України)”, 2008 р.) [9], О.В. Нікітіна (“Оперативно-розшукова протидія корисливим та корисливо-насилюницьким злочинам проти власності”, 2007 р.) [11], О.О. Подобного (“Кримінологічний та криміналістичний підходи щодо визначення й класифікації організованих корисливо-насилюницьких злочинів”, 2010 р.) [12], В.О. Сілюкова (“Значення аналізу характерних ознак вчинення злочинів при розкритті розбійних нападів та їх серії”, 2002 р.; “Організація й тактика розкриття серійних розбійних нападів”, 2003 р.), В.Г. Телійчука (“Особливості попередження та розкриття оперативними підрозділами МВС України розбійних нападів на квартири громадян”, 2008 р.).

Останнім науковим дослідженням питань протидії злочинності в курортній місцевості, здійсненим на дисертаційному рівні, є робота О.О. Дерев’ягіна “Організація й тактика запобігання злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим (за матеріалами діяльності ГУ МВС України в АР Крим)” [5]. Її автором науково обґрунтовано й розроблено модель функціональної системи оперативно-розшукового запобігання

злочинам у курортній місцевості АР Крим. Крім цього, удосконалено основи організації й тактики проведення оперативно-розшукових заходів і використання негласних співробітників, а також їх спеціалізації. Заслужовує на увагу визначення системи чинників оперативної обстановки, що впливають на ефективність запобігання злочинам у курортній місцевості АР Крим та обґрунтування структурно-функціональної побудови агентурної мережі підрозділів карного розшуку на основі принципу об'єктової спеціалізації в курортній місцевості. Однак слід зазначити, що висновки О.О. Дерев'ягіна базуються на аналізові курортної місцевості лише АР Крим і не орієнтуються на специфіку інших курортних регіонів України. Крім того, автором аналізуються лише питання запобігання злочинам, тоді як проблемні аспекти розкриття злочинів у курортній місцевості не входять у предмет вказаного дослідження.

Отже, аналіз ґносеологічних аспектів протидії корисливо-наси́льницьким злочинам свідчить про недостатню розробленість загальних теоретичних і організаційно-тактичних питань протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у сучасних умовах із врахуванням регіональних особливостей курортної місцевості різних регіонів України. На сьогодні залишаються невизначеними й не розробленими:

питання нормативно-правового регулювання запобігання протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості;

визначення особливостей оперативно-розшукової характеристики корисливо-наси́льницьких злочинів у курортній місцевості України;

зміст і недоліки інформаційно-аналітичного забезпечення протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості;

напрями внутрішньої та зовнішньої взаємодії підрозділів карного розшуку під час протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості;

заходи вдосконалення тактики протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості України.

На підставі викладеного, за нашим переконанням, можна констатувати недостатню розробленість проблем організації й тактики протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості в сучасних умовах. Це вказує на необхідність розв'язання наукового завдання, що полягає в розробленні сучасних напрямів організації й тактики протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості та розробці на їх основі науково обґрунтованих практичних рекомендацій. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що на сьогодні здійснення комплексних досліджень має бути спрямоване на:

1) визначення загальних проблем оперативно-розшукової діяльності ОВС і визначення шляхів їх подолання з метою підвищення ефективності їх діяльності з протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості в сучасних умовах.

2) вирішення організаційних питань функціонування підрозділів карного розшуку й проблем підвищення ефективності їх діяльності з протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості.

3. Удосконалення тактики протидії корисливо-наси́льницьким злочинам у курортній місцевості.

Література

1. Біляєв В.О. Організаційно-тактичні основи оперативного пошуку в місцях зі складною оперативною обстановкою (за матеріалами діяльності підрозділів карного розшуку ОВС України) [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 21.07.04 / В.О. Біляєв. - Запоріжжя, 2005. - 230 с. - Таємно.

2. Боровой А.А. Организация функционирования городских и районных органов внутренних дел в горо-

дах-курортах [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А.А. Боровой. - М., 1985. - 18 с.

3. Варфоломеев В. М. Оперативное обслуживание аппаратами уголовного розыска территории в условиях крупного города [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В.М. Варфоломеев. - М., 1987 - 21 с. - Секретно.

4. Грабельников В.А. Организация охраны общественного порядка в санаторно-курортных та інших зонах відпочинку громадян [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.А. Грабельников. - К., 2007. - 202 с.

5. Дерев'ягін О.О. Організація і тактика запобігання злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим (за матеріалами діяльності ГУ МВС України в АР Крим) [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / О.О. Дерев'ягін. - Львів, 2011. - 278 с.

6. Капитанский А.И. Совершенствование структурно-функционального обеспечения оперативного обслуживания криминальных объектов в условиях крупного города [Текст] / А.И. Капитанский // Вопросы совершенствования оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: сб. науч. тр. - К., 1992. - С. 94-102.

7. Ключев О.М. Взаємодія підрозділів органів внутрішніх справ на регіональному рівні [Текст]: [монографія] / О.М. Ключев. - Харків: Основа, 2005. - 266 с.

8. Космодемьянская Е.Е. Повышение эффективности поиска лиц, совершивших корыстные, корыстно-наси́льственные преступления [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Е.Е. Космодемьянская. - Красноярск, 2000. - 217 с.

9. Лісовий А.Г. Організація й тактика попередження та розкриття розбійних нападів на об'єкти, що знаходяться під охороною (за матеріалами підрозділів карного розшуку МВС України) [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 21.07.04 / А.Г. Лісовий. - Львів, 2008. - 20 с.

10. Маматов В.Г. Актуальные проблемы организации агентурно-оперативной работы аппаратов уголовного розыска крупных городов [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В.Г. Маматов. - М., 1982. - 21 с.

11. Никитин А.В. Оперативно-розыскное противодействие корыстным и корыстно-наси́льственным преступлениям против собственности [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.В. Никитин. - СПб., 2007. - 184 с.

12. Подобний О.О. Кримінологічний та криміналістичний підходи щодо визначення й класифікації організованих корисливо-наси́льницьких злочинів [Текст] / О.О. Подобний // Південноукраїнський правничий часопис. - 2010. - № 1. - С. 49-51.

13. Чистолінов О.М. Розкриття злочинів підрозділами карного розшуку в прикордонних регіонах (за матеріалами органів внутрішніх справ східного регіону України) [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / О.М. Чистолінов. - Луганськ, 2009. - 226 с.

Любчик В.Б.
кандидат юридичних наук
доцент кафедри ОРД
ОДУВС

Ноздрін Д.О.
викладач кафедри ОРД
ОДУВС

Надійшла до редакції: 27.12.2013